

“THUẾ ROBOT” – MỘT SỐ VẤN ĐỀ GỢI MỞ CHO VIỆT NAM

*Giản Thị Lê Na**
*Phạm Phương Doanh***

Tóm tắt: Bài viết làm rõ những tác động tích cực, tiêu cực của Thuế Robot đến đời sống kinh tế, xã hội của một quốc gia; hiểu thống nhất như thế nào là robot, khái niệm Thuế Robot là gì; quan điểm và động thái của các quốc gia trên thế giới về Thuế Robot; từ đó đưa ra những kiến nghị mang tính gợi mở cho Việt Nam liên quan đến Thuế Robot.

Từ khóa: Robot, trí tuệ nhân tạo, Thuế Robot.

Abstract: This article clarifies both the potential benefits and drawbacks of a robot tax for a country's economy and society; considers how “robot” should be defined and what the notion of a robot tax entails; surveys international debates and policy stances on such taxation; and, on that basis, offers suggestions for Vietnam's future consideration of a robot tax.

Keywords: Robots; artificial intelligence; robot tax.

Đặt vấn đề

Cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 đã và đang tạo nên những thay đổi to lớn trong đời sống kinh tế, xã hội của nhiều quốc gia trên thế giới trong đó có Việt Nam. Không chỉ mang lại những bước đột phá mới về công nghệ, cơ hội phát triển cho các doanh nghiệp ở mọi lĩnh vực, sự phát triển mạnh mẽ của trí tuệ nhân tạo (AI) và robot trong cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư còn mang đến cho xã hội nhiều thách thức liên quan đến thị trường lao động, thuế và gia tăng sự bất bình đẳng giàu nghèo trong xã hội... Nếu robot góp phần làm gia tăng sự bất bình đẳng giàu nghèo và dẫn đến mất việc làm thì chúng có cần bị đánh thuế không? Đã có nhiều ý kiến đồng tình đối với đề xuất đánh thuế Robot. Đặc biệt khi AI đang lan rộng

và phát triển rất mạnh mẽ trên toàn cầu, vấn đề Thuế Robot cần được xem xét không chỉ trong phạm vi nội bộ quốc gia mà đó còn là vấn đề mang tính quốc tế.

1. Tác động của robot, trí tuệ nhân tạo đến xã hội ngày nay

Nền kinh tế thế giới đã và đang chứng kiến quá trình tự động hóa, robot hóa và sự phát triển không ngừng của AI. Sự khác biệt cốt lõi giữa công nghệ hiện tại và quá khứ là sự tồn tại của máy tự động thông minh (*intelligent autonomous machines*) sẽ dần thay thế các máy tự động cũ¹. AI không chỉ hoạt động một cách tự động hóa không cần người vận hành mà nó còn có khả năng bắt chước hành vi và trí thông minh của con người để hành động một cách tự chủ. AI thường được gọi với cái tên người máy (robot). Robot tiên tiến, máy học và AI được tìm thấy trong các ứng dụng đa dạng như các trợ lý kỹ thuật số Google hoặc Siri, có khả năng nhận dạng giọng nói, hình ảnh

* Giảng viên Khoa Luật, Trường Đại học Kinh tế - Tài chính, Tp. Hồ Chí Minh.

** Sinh viên Khoa Luật, Trường Đại học Kinh tế - Tài chính, Tp. Hồ Chí Minh.

Bài viết được phát triển từ bài đăng trên kỳ yếu Hội thảo quốc tế “Collaborative Digital Transformation - Global Integration in the Era of the New Normal”, do Trường Đại học Kinh tế - Tài chính, Tp. Hồ Chí Minh tổ chức ngày 25/8/2023.

¹ Germana Bottone, *A tax on robots? Some food for thought*, Ministry of Economy and Finance, Department of Finance, Working Papers, No.3, 2018, p.3.

và dịch văn bản. Thậm chí, AI còn được sử dụng trong hệ thống y tế với khả năng chuẩn đoán bệnh lý (medtech), tự động xem xét các hợp đồng (lawtech)... Ngoài robot công nghiệp, ngày nay robot còn được phát triển để sử dụng trong các ngành dịch vụ như robot giúp việc nhà tự động; xe lăn tự động hỗ trợ di chuyển cho các cá nhân; robot giao hàng; robot chữa cháy; robot làm sạch môi trường; thậm chí robot còn được sử dụng để thay thế con người trong các hoạt động mạo hiểm như đặt chất nổ, du hành vũ trụ...

Mối lo ngại được xã hội rất quan tâm trước những tiến bộ của robot và AI đó là tình trạng mất việc làm đáng kể của nhiều lao động hiện nay. Theo báo cáo “The Future of Jobs Report 2025” của Diễn đàn Kinh tế Thế giới (WEF), dự kiến đến năm 2030, khoảng 22% công việc hiện tại sẽ bị ảnh hưởng bởi các yếu tố như tự động hóa và AI. Cụ thể, 170 triệu việc làm mới sẽ được tạo ra, trong khi 92 triệu việc làm có thể bị thay thế². Báo cáo của WEF cũng chỉ ra rằng, tự động hóa dự kiến sẽ là nguyên nhân chính của việc giảm tỷ lệ công việc do con người thực hiện: Khoảng 82% sự sụt giảm trong các nhiệm vụ do con người thực hiện là do tự động hóa, còn 19% là do sự hợp tác giữa con người và máy móc³. Tình trạng mất việc làm này từ lâu đã được cảnh báo sẽ diễn ra mạnh mẽ ở các nước phát triển ở Đông Âu và châu Á như Nhật Bản, Hàn Quốc⁴. Sự tác động của AI đến các nền kinh tế mới nổi còn mạnh

mẽ hơn, chịu nhiều phụ thuộc vào việc chuyển đổi công nghệ do robot điều khiển hơn so với các quốc gia phát triển⁵. Thậm chí, trước đó vào năm 2018, báo cáo “The Future of Jobs Report 2018” đã dự báo rằng nguy cơ mất việc làm bởi robot ở các nước đang phát triển thậm chí còn cao hơn các nền kinh tế tiên tiến, cụ thể 69% ở Ấn Độ, 72% ở Thái Lan, 77% ở Trung Quốc và 85% ở Ethiopia⁶.

Ở Việt Nam, Ban Kinh tế Trung ương cũng đã dự báo từ rất sớm rằng Việt Nam sẽ là nước chịu tác động rất mạnh mẽ bởi Cách mạng công nghiệp lần thứ 4, hay còn được gọi là Cách mạng 4.0. Trong đó, lao động ngành công nghiệp chế biến, chế tạo tại Việt Nam được cho là có nguy cơ bị máy móc đào thải với tỷ lệ cao nhất khu vực ASEAN. Báo cáo dự đoán sẽ có 74% số lao động ngành chế biến, chế tạo của Việt Nam có mức độ rủi ro cao, dễ bị thay thế bởi tự động hóa. Con số này cao hơn so với các nước trong khu vực như Phillipines (54%), Thái Lan (58%) và Indonesia (67%)⁷.

Robot và AI không chỉ có tác động đến những người lao động có công việc được tự động hóa mà còn tác động đến ngân sách và sự phát triển kinh tế của quốc gia. Hầu như tất cả các nước đều thực hiện thu thuế. Một trong những loại thuế chiếm ưu thế trong

² World Economic Forum, *The Future of Jobs Report 2025*, 7/1/2025, https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/digest/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwktO_BhBrEiwAV70jXjQnbvvcf9UZCR0o0-NHGxmXEE7XImtqfw7yb m4P6G0ZoArTITAM7RoC2zUQAvD_BwE, truy cập ngày 09/4/2025.

³ World Economic Forum, *The Future of Jobs Report 2025*, tldd.

⁴ Xem Nedelkoska, L. and G. Quintini, *Automation, skills use and training*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 202, 2018.

⁵ Xem Carbonero, F., Ernst, E. and Weber, E., *Robots Worldwide: The Impact of Automation on Employment and Trade*, Research Department Working Paper No. 36, 2018.

⁶ World Economic Forum, *The Future of Jobs Report 2018*, World Development Report, Washington, DC: World Bank. World Economic Forum, 2018, <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2018/>, truy cập ngày 09/4/2025.

⁷ Bạch Dương, *Lao động công nghiệp chế biến, chế tạo Việt Nam dễ mất việc nhất vì 4.0*, Công Thông tin điện tử Bộ Tài chính, Thông tin pháp luật tài chính, 7/12/2017, https://mof.gov.vn/webcenter/portal/tptlpc/pages_r/1/chi-tiet-tin-tptlpc?dDocName=MOFUCM117346, truy cập ngày 09/4/2025.

thu ngân sách nhà nước là thuế thu nhập thu được từ những người lao động và hoạt động sản xuất kinh doanh. Thu nhập sau đó được sử dụng để mua sắm và sử dụng các dịch vụ khác nhau có thể phải chịu thuế giá trị gia tăng hoặc các loại thuế khác dựa trên đối tượng của thuế. Sự xuất hiện của tự động hóa bởi robot và AI khiến một số công nhân mất việc làm và Chính phủ cũng mất một số khoản thuế tiềm năng⁸. Đồng thời, do thu nhập của lao động nói riêng và sức lao động của con người nói chung giảm nên tiêu dùng sẽ giảm hơn, ảnh hưởng tiêu cực đến sự phát triển của nền kinh tế⁹.

Ngoài các vấn đề về thuế, tự động hóa gây ra bất bình đẳng thu nhập. Những công việc không có kỹ năng sẽ ít sinh lợi hơn vì giá trị mang lại ít hơn, trong khi đó tự động hóa có nhiều lợi thế hơn lao động phổ thông. Mặt khác, các công việc có kỹ năng sẽ ngày càng kiếm được thu nhập cao hơn bởi những lợi thế do tự động hóa mang lại sẽ thay đổi vai trò của lực lượng lao động không có kỹ năng. Nếu không có sự can thiệp của Chính phủ thì bất bình đẳng kinh tế do cách mạng công nghiệp là điều chắc chắn xảy ra. Các vấn đề phát sinh do bất bình đẳng thu nhập là khả năng tiếp cận giáo dục và y tế trở nên khó khăn, khiến những người có thu nhập thấp càng bị bỏ lại phía sau mặc dù họ có tiềm năng đóng góp nhiều hơn cho đất nước¹⁰.

Rõ ràng, mặc dù tiến bộ của công nghệ giúp con người cải thiện chất lượng cuộc sống, nhưng nó vẫn có thể gây ra những tác động tiêu cực đến xã hội, kinh tế và chính

trị nếu không được kiểm soát¹¹. Trong bối cảnh này, vai trò của Chính phủ và chính sách pháp luật của Nhà nước trở nên rất quan trọng để ngăn chặn một kịch bản không mong muốn, trong đó thay đổi công nghệ phải trả giá bằng thất nghiệp hàng loạt, bất bình đẳng trong xã hội ngày càng tăng, nguồn thu của chính phủ bị giảm đáng kể. Vì vậy, ý tưởng về Thuế Robot được xem là một trong những giải pháp để giải quyết tình trạng trên của các quốc gia.

2. Nhận diện Thuế Robot

Đề xuất nổi tiếng của Bill Gates trong nội dung phỏng vấn với Tạp chí Quartz năm 2017 đó là cần đánh thuế đối với robot¹². Ý tưởng này cũng được ủng hộ bởi nhà kinh tế Robert J. Shiller¹³ - người đã đạt giải Nobel kinh tế năm 2013. Thậm chí trước đó, vào năm 2015, đề xuất đánh Thuế Robot đã xuất hiện trong Dự thảo Báo cáo gửi Nghị viện châu Âu do nghị sĩ Mady Delvaux thuộc Ủy ban về các vấn đề pháp lý soạn thảo¹⁴.

Ý tưởng mới mẻ về Thuế Robot đang nhận được sự quan tâm của nhiều quốc gia. Tuy nhiên, một vấn đề hết sức quan trọng để giúp nhận diện Thuế Robot đó là trước hết cần hiểu robot là gì?

¹¹ Acemoglu, Daron, Claire Lelarge, and Pascual Restrepo, *Competing with Robots: Firm-Level Evidence from France*, AEA Papers and Proceedings, 2020, 110: 383-88.

¹² Tạp chí Quartz, *The robot that takes your job should pay taxes, says Bill Gates*, 17/7/2017, <https://qz.com/911968/bill-gates-the-robot-that-takes-your-job-should-pay-taxes>, truy cập ngày 09/4/2025.

¹³ Robert J. Shiller, *Robotization Without Taxation?*, 22/3/2017, <https://www.project-syndicate.org/commentary/temporary-robot-tax-finances-adjustment-by-robot-j--shiller-2017-03>, truy cập ngày 09/4/2025.

¹⁴ European Parliament, *Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics [2015/2103(INL)]*, 31/5/2016, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JU-RI-PR-582443_EN.pdf?redirect, truy cập ngày 09/4/2025.

⁸ Nur Arif Nugraha, *Taxing Robots as An Automation Control Policy in The Industrial Revolution Development*, Educoretax, Volume 1 No. 3, 2021, p. 188-207.

⁹ Xavier Oberson, *Taxing Robots*, EIB Report 2/2019 – The Taxation of Robots, p.10-11.

¹⁰ Nur Arif Nugraha, t.lđđ.

2.1. Khái niệm robot

“Robot” là một thuật ngữ trong tiếng Anh, do nhà văn người Séc Karel Čapek đặt ra trong một vở kịch năm 1922 của ông có tên “*Rossum’s Universal Robots*”. Thuật ngữ này xuất phát từ từ “Robota” trong tiếng Séc, có nghĩa là “cực nhọc, lao động cưỡng bức, nghĩa vụ bắt buộc”. Hiện nay thuật ngữ “robot” được sử dụng một cách rộng rãi hơn và có rất nhiều định nghĩa về robot. Trong bài viết “*What is a robot? Definition and examples*”, tạp chí MBN (Market Business News) đã đưa ra khá nhiều cách hiểu khác nhau về robot ở nhiều lĩnh vực khác nhau. Cụ thể: “Robot có thể hiểu là một cỗ máy, thường là cỗ máy mà các kỹ sư có thể lập trình, có khả năng thực hiện một loạt hành động. Trong khoa học viễn tưởng, robot là một cỗ máy có trí thông minh nhân tạo giống con người. Trí tuệ nhân tạo đề cập đến các công nghệ phần mềm giúp thiết bị suy nghĩ và hành xử giống như con người”¹⁵.

Từ điển Merriam-Webster của Mỹ đưa ra các định nghĩa sau về robot: “1. Một cỗ máy giống một sinh vật sống ở chỗ có khả năng di chuyển độc lập (như đi bộ hoặc lăn trên bánh xe) và thực hiện các hành động phức tạp (chẳng hạn như nắm và di chuyển đồ vật), thường là một cỗ máy như vậy được chế tạo để trông giống con người hoặc động vật về ngoại hình và hành vi”; “2. Một thiết bị tự động thực hiện các nhiệm vụ phức tạp, thường lặp đi lặp lại (như trong dây chuyền lắp ráp công nghiệp)”; “3. Một người giống như một cái máy dường như hoạt động tự động, thiếu cảm giác hoặc cảm xúc bình thường”¹⁶.

¹⁵ Market Business News, *What is a robot? Definition and examples*, <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/robot/>, truy cập ngày 09/4/2025.

¹⁶ Merriam-Webster Dictionary, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/robot>, truy cập ngày 09/4/2025.

Một số tổ chức như Nghị viện Liên minh châu Âu, Liên đoàn Người máy Quốc tế (the International Federation of Robotics) cũng đưa ra các tiêu chí để định nghĩa robot. Tất cả các định nghĩa đều bao gồm hai tiêu chí chính: Mức độ tự chủ và khả năng học hỏi¹⁷. Robot còn có thể là một tác nhân phần mềm ảo, trong những trường hợp như vậy, có thể gọi đó là “Bot”. Bots, Internet Bots hoặc Web Robots là các ứng dụng phần mềm chạy tập lệnh qua Internet¹⁸. Trong bài viết “*A tax on robots? Some food for thought*”, tác giả Germana Bottone còn cho rằng AI thường được gọi là “người máy” (robot)¹⁹. Theo tác giả, AI không chỉ hoạt động tự động mà còn có khả năng bất chước, mô phỏng những hành vi, suy nghĩ, trí thông minh, quá trình tiếp thu kiến thức của con người và từ đó đưa ra hành động một cách tự chủ.

Có thể thấy, hiện nay vẫn còn thiếu một định nghĩa thống nhất về robot. Sự khác biệt giữa máy móc và robot hoặc giữa chương trình máy tính và AI vẫn chưa rõ ràng²⁰. Có vẻ như robot không chỉ dừng lại ở cách hiểu là một người máy tự động có hình dạng giống con người hoặc không giống con người mà đó còn là các phần mềm ảo - bot, AI. Để đưa ra được cách hiểu thống nhất về robot, tác giả đồng tình với quan điểm của Xavier Oberson, robot tồn tại dưới dạng hình thức bao gồm người máy, bot và các dạng tương tự của máy thông minh nhân tạo và có tính tự chủ, tự động hóa²¹. Như vậy, Thuế Robot là loại thuế không chỉ đánh vào người

¹⁷ Rossana Merola, *Inclusive Growth in the Era of Automation and AI: How Can Taxation Help?*, Original Research, Volume 5, 2022, p.1-9.

¹⁸ Market Business News, *tlđđ*.

¹⁹ Germana Bottone, *tlđđ*.

²⁰ Rossana Merola, *tlđđ*.

²¹ Oberson, X., *Taxing Robots? From the emergence of an Electronic Ability to Pay a Tax on Robots or the Use of Robots*, World Tax Journal, Volume 9, No.2, 2017, p. 247-262.

máy như cách hiểu thông thường mà đối tượng của Thuế Robot còn có thể là các phần mềm ảo bot hoặc thậm chí là các dạng tương tự của máy AI có tính tự động hóa. Hoặc, chúng ta cũng có thể gọi nó với một tên gọi khác như thuế liên quan đến tự động hóa.

2.2. Các quan điểm về Thuế Robot

Mục tiêu chính của việc đánh Thuế Robot và các quy trình tự động hóa là để tài trợ cho chi phí đào tạo cần thiết cho những người mất việc để thích nghi với các lĩnh vực kinh doanh mới. Thuế này cũng có thể bù đắp cho sự sụt giảm doanh thu thuế mà Chính phủ thu từ tiền lương²². Đối với Bill Gates, một vấn đề khác mà Thuế Robot giải quyết là làm chậm tốc độ đầu tư vào robot và giúp mọi người vượt qua nỗi lo lắng về sự xâm lấn của công nghệ vào nơi làm việc²³. Vì vậy, Thuế Robot nên là một trong những chương trình nghị sự quan trọng của thế giới, đặc biệt là các nước phát triển vì nó tác động đến nhiều bên và cần sự hài hòa trong sản xuất²⁴.

Trong đề xuất về Thuế Robot của mình, Bill Gates cho rằng, chúng ta nên đánh thuế vào chính robot bằng đúng số tiền lương đã trả cho một công nhân bị thay thế bởi quá trình tự động hóa này²⁵. Tuy nhiên, giải pháp này cực kỳ phức tạp để đưa vào thực tế, vì robot không có khả năng thay thế hoàn toàn con người. Robot chỉ đảm nhận một số nhiệm vụ do con người thực hiện trước đây và do đó, rất khó tìm được mối liên hệ trực

tiếp giữa robot và công nhân bị thay thế²⁶. Ngoài ra, dưới góc độ pháp lý, robot nói riêng và AI nói chung hiện nay chưa được coi là một chủ thể pháp lý độc lập trong pháp luật của nhiều quốc gia trên thế giới và pháp luật Việt Nam, vì vậy, robot không phải chịu thuế theo quy định luật thuế hiện hành của nhiều quốc gia. Đồng thời, cho đến nay, bản thân robot không nhận được một phần lợi nhuận từ chủ sở hữu của họ cũng như không kiếm được bất kỳ khoản thu nhập nào²⁷. Do đó, robot khó có khả năng trở thành người nộp thuế²⁸. Đề xuất đánh thuế vào chính các robot của Bill Gates chỉ có thể áp dụng vào thực tiễn được khi trong tương lai pháp luật thừa nhận tư cách chủ thể pháp lý độc lập của robot như các thể nhân hoặc pháp nhân. Vấn đề này hoàn toàn có tính khả thi, bởi xét cho cùng, chúng ta đã thấy trong quá khứ, các quốc gia khi cần thiết có thể đưa ra các hình thức tư cách pháp nhân mới, ví dụ pháp luật xem các tập đoàn nổi lên vào cuối thế kỷ XIX như một hình thức pháp nhân mới²⁹.

Khác với Bill Gates, đề xuất Dự thảo Báo cáo gửi Nghị viện châu Âu về Thuế Robot cho rằng đối tượng chịu thuế không phải là chính robot mà là những doanh nghiệp sử dụng robot³⁰. Đó có thể là một loại thuế như đánh vào khoản tiền mà doanh nghiệp đáng ra phải trả cho người lao động, khoản tiền này cũng như thuế đánh vào phần thu nhập mà đáng ra người lao động

²² Nur Arif Nugraha, *tlđđ*.

²³ Tim Dunlop, *What is a robot exactly – and how do we make it pay tax?*, 2017, <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2017/mar/13/what-is-a-robot-exactly-and-how-do-we-make-it-pay-tax>, truy cập ngày 09/4/2025.

²⁴ Nur Arif Nugraha, *tlđđ*.

²⁵ Xem bài phỏng vấn của Tạp chí Quartz với Bill Gates tại <https://qz.com/911968/bill-gates-the-robot-that-takes-your-job-should-pay-taxes>, truy cập ngày 09/4/2025.

²⁶ Rossana Merola, *tlđđ*.

²⁷ Sam Mitha, *Robots, technological change and taxation*, Taxjournal, 14/9/2017, <https://www.taxjournal.com/articles/robots-technological-change-and-taxation-14092017>, truy cập ngày 15/4/2025.

²⁸ Xem Xavier Oberson, *Taxing Robots*, EIB Report 2/2019 – The Taxation of Robots, p.10-11.

²⁹ José Mª Durán-Cabré, *Hello, I am a Robot: Do I Have to Pay Taxes?* EIB Report 2/2019 – The Taxation of Robots, p.5-6.

³⁰ European Parliament, *tlđđ*.

nhận được nếu không bị thay thế bởi robot³¹. Ngoài ra, một lựa chọn khác có thể là đánh thuế đối với việc sử dụng robot, nghĩa là áp dụng mức thuế thu nhập doanh nghiệp cao hơn đối với việc sử dụng robot, vì các công ty kiếm được lợi nhuận cao hơn nhờ hiệu quả mạnh mẽ của robot³². Nhưng ngày nay, sự hợp tác giữa robot và con người để hoàn thành một nhiệm vụ và cùng đóng góp để tạo ra lợi nhuận là rất lớn, sự hợp tác này còn được gọi bởi hình thức “cobotization”. Do đó, không dễ dàng để tách biệt lợi nhuận hoặc giá trị do robot tạo ra với lợi nhuận hoặc giá trị do công nhân, con người tạo ra để từ đó có thể tính thuế đối với phần thu nhập của doanh nghiệp do sử dụng robot mà có được.

3. Quy định liên quan đến Thuế Robot của một số nước trên thế giới và hướng tiếp cận của Việt Nam trong xây dựng, hoàn thiện chính sách pháp luật về thuế liên quan đến trí tuệ nhân tạo

Hàn Quốc đã trở thành quốc gia đầu tiên trên thế giới công bố chính sách đánh thuế đối với robot^{33,34}. Một báo cáo của Koracev vào năm 2020 cho biết Hàn Quốc đã giữ danh hiệu “Quốc gia có mật độ robot cao nhất thế giới” kể từ năm 2010 – với kỷ lục 710 robot trên 10.000 nhân viên trong ngành sản xuất vào năm 2017³⁵. Đạo luật Hạn chế

thuế đặc biệt (Restriction of Special Tax Act) sửa đổi, bổ sung năm 2014 của Hàn Quốc quy định các công ty đã đầu tư vào thiết bị tự động hóa công nghiệp đủ điều kiện để được khấu trừ từ 3% đến 7% vào thuế thu nhập doanh nghiệp³⁶. Các tỷ lệ này khác nhau dựa trên quy mô kinh doanh của họ. Đến năm 2017, Hàn Quốc giảm tỷ lệ ưu đãi xuống 2%^{37,38}. Chính sách thuế mới của Hàn Quốc sẽ hạn chế về ưu đãi đối với các khoản đầu tư cho lĩnh vực tự động hóa, sản xuất vận hành bằng robot. Thuế này sẽ được đánh khi các công ty tại Hàn Quốc mua các thiết bị liên quan tới tự động hóa như nhà kho, nhà máy, xưởng sản xuất robot³⁹.

Ở Hoa Kỳ, đã có rất nhiều đề xuất về vấn đề thu thuế robot được đặt ra. Thị trưởng New York và là ứng cử viên tổng thống năm 2020, Bill de Blasio, đã chỉ ra sự cần thiết của việc áp dụng một loại Thuế Robot để bảo vệ những công việc có nguy cơ lỗi thời. Doanh thu từ Thuế Robot có thể được sử dụng để tạo việc làm mới trong lĩnh vực năng lượng xanh, chăm sóc sức khỏe và giáo dục. Mặc dù đã có nhiều cuộc thảo luận từ các chính trị gia khác nhau ở Hoa Kỳ về Thuế Robot, nhưng có rất ít đề xuất thực sự được chuyển thành các quy định pháp lý. Ở Hoa Kỳ, cho đến nay chỉ có một quy định về

Revolution, The Contemporary Tax Journal, Volume 9, No.2, 2020, p.183-217.

³⁶ Xem Đạo luật Hạn chế thuế đặc biệt của Hàn Quốc- Restriction of Special Taxation Act, Act No. 11614, Jan. 1, 2014, art. 24(1) (S. Kor.), translated in Korea Legislation Research Institute, http://elaw.klri.re.kr/kor_service/lawView.do?hseq=27406&lang=ENG, truy cập ngày 15/4/2025.

³⁷ The Robotics Law Journal, *Korea's Robot Tax*, (Aug. 24, 2017), <http://www.roboticslawjournal.com/news/koreas-robot-tax-89236145>, truy cập ngày 15/4/2025.

Yoon Sung-won, *Korea Takes First Step to Introduce Robot Tax*, The Korea Times (Aug. 7, 2017), http://www.koreatimes.co.kr/www/news/tech/2017/08/133_234312.html, truy cập ngày 15/4/2025.

³⁸ Yoon Sung-won, *tlđđ*.

³⁹ Hoàng Long, *tlđđ*.

³¹ Xavier Oberson, *tlđđ*.

³² Rossana Merola, *tlđđ*.

³³ Cara McGoogan, *South Korea introduces world's first "robot tax"*, The Telegraph, 9/8/2017, <https://www.telegraph.co.uk/technology/2017/08/09/south-korea-introduces-worlds-first-robot-tax/>, truy cập ngày 15/4/2025.

³⁴ Hoàng Long, *Hàn Quốc là nước đầu tiên đánh thuế robot*, Báo điện tử VTV News, 22/8/2017, <https://vtv.vn/kinh-te/han-quoc-la-nuoc-dau-tien-dan-h-thue-robot-2017082218443108.htm>, truy cập ngày 15/4/2025.

³⁵ Robert J. Kovacev, *A Taxing Dilemma: Robot Taxes and the Challenges of Effective Taxation of AI, Automation and Robotics in the Fourth Industrial*

thuế liên quan đến hoạt động tự động hóa đó là đối với xe tự lái. California và Nevada là hai khu vực pháp lý duy nhất ở Hoa Kỳ đã ban hành luật đối với việc đánh thuế xe tự lái⁴⁰. Mặc dù chưa trực tiếp quy định, nhưng pháp luật hiện hành ở California và Nevada đã mở ra một cơ hội để cơ quan lập pháp có thể tiếp cận vấn đề Thuế Robot.

Ở Thụy Sĩ, năm 2017, các thành viên của Đại hội đồng bang Geneva đã đề xuất luật để duy trì việc làm, chất lượng và địa phương trong lĩnh vực bán lẻ (áp dụng thuế đối với thu ngân tự động)⁴¹. Theo đề xuất này, các cửa hàng bán lẻ sẽ bị đánh thuế 10.000 Franc Thụy Sĩ mỗi tháng (gần tương đương với 272 triệu VNĐ) cho mỗi máy thu ngân tự động được lắp đặt trong cửa hàng. Máy thu ngân tự động được định nghĩa là “bất kỳ thiết bị nào để thanh toán, khách hàng có thể sử dụng mà không cần sự can thiệp của nhân viên cửa hàng”. Mặc dù chưa được thông qua, đề xuất này đã bước đầu tạo ra mối liên hệ trực tiếp giữa thuế và việc khắc phục chi phí thay đổi công việc, đây là mục tiêu thường được đề cập đến của Thuế Robot⁴².

Nhìn chung, trên thế giới hiện nay chỉ có Hàn Quốc là quốc gia đầu tiên có chính sách thuế đối với robot, cụ thể ở đây là chính sách thuế đối với các doanh nghiệp có sử dụng robot. Quy định này ở các quốc gia khác cũng chỉ đang dừng lại ở những dự thảo, đề xuất. Đồng thời, những đề xuất này cũng chỉ liên quan đến một đối tượng được cụ thể hóa như xe tự lái ở Hoa Kỳ hay máy thu ngân tự động ở Thụy Sĩ chứ chưa có tính bao quát chung với tất cả các dạng robot. Cũng như nhiều quốc gia khác, Việt

Nam hiện nay chưa có các quy định liên quan đến Thuế Robot. Thiết nghĩ, đây là một vấn đề pháp lý mà Việt Nam cần quan tâm trong thời đại ngày nay trước tốc độ phát triển không ngừng và những tác động tích cực cũng như tiêu cực của robot và AI tới sự phát triển kinh tế, xã hội ở hiện tại và trong tương lai.

Việt Nam là quốc gia phát triển nền kinh tế thị trường hiện đại, hội nhập quốc tế⁴³, Đảng và Nhà nước ta đã sớm nhận thức rõ vai trò và ảnh hưởng quan trọng của những thành tựu công nghệ mới trong sự phát triển kinh tế xã hội của đất nước. Theo đó, Bộ Chính trị ban hành các Nghị quyết xác định chính sách phát triển công nghiệp quốc gia đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045 trong cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư: Nghị quyết số 23/NQ-TW ngày 22/3/2018, Nghị quyết số 52-NQ/TW ngày 27/9/2019. Các Nghị quyết của Bộ Chính trị xác định rõ mục tiêu của giai đoạn 2030 - 2045 tập trung ưu tiên phát triển các thể hệ mới của ngành công nghiệp công nghệ thông tin và viễn thông; phổ cập công nghệ kỹ thuật số, tự động hoá...⁴⁴; xác định AI là một trong những lĩnh vực cần có chính sách ưu tiên phát triển⁴⁵. Ngày 17/4/2020, Chính phủ ban hành Nghị quyết số 50/NQ-CP, ban hành Chương trình hành động của Chính phủ về việc thực hiện Nghị quyết số 52-NQ/TW; trong đó, giao cho Bộ Khoa học và Công nghệ chủ trì triển khai một số chương trình nghiên cứu trọng điểm quốc gia đối với

⁴³ Nguyễn Phú Trọng, *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022, tr. 25 - 26.

⁴⁴ Xem: Nghị quyết số 23-NQ/TW ngày 22/3/2018 của Bộ Chính trị về định hướng xây dựng chính sách phát triển công nghiệp quốc gia đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045.

⁴⁵ Xem: Nghị quyết số 52-NQ/TW ngày 27/9/2019 của Bộ Chính trị về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư.

⁴⁰ *Decision adopting rules and regulations to protect public safety while allowing new entrants to the transportation industry*, <https://docs.cpuc.ca.gov/PublishedDocs/Published/G000/M077/K192/77192335.PDF>, truy cập ngày 15/4/2025.

⁴¹ Robert J. Kovacev, *tlđđ*.

⁴² Robert J. Kovacev, *tlđđ*.

một trong những lĩnh vực cần được ưu tiên phát triển là AI⁴⁶. Ngày 26/1/2021, Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 127/QĐ-TTg ban hành Chiến lược quốc gia về nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo đến năm 2030. Đặc biệt, ngày 22/12/2024, Bộ Chính trị ban hành Nghị quyết số 57/NQ-TW về đột phá phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia. Nghị quyết xác định phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia là đột phá quan trọng hàng đầu, là động lực chính để phát triển nhanh lực lượng sản xuất hiện đại, hoàn thiện quan hệ sản xuất, đổi mới phương thức quản trị quốc gia, phát triển kinh tế - xã hội, ngăn chặn nguy cơ tụt hậu, đưa đất nước phát triển bứt phá, giàu mạnh trong kỷ nguyên mới⁴⁷. Có thể thấy rằng, cơ sở chính trị đã được thiết lập đầy đủ cho việc xây dựng, hoàn thiện cơ chế pháp lý điều chỉnh các vấn đề liên quan đến AI⁴⁸.

Định hướng chiến lược về xây dựng hệ thống văn bản quy phạm pháp luật và hành lang pháp lý liên quan đến AI đã xác định rõ: “Xây dựng, hoàn thiện chính sách, pháp luật tạo hành lang pháp lý thông thoáng đáp ứng yêu cầu thúc đẩy nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo vào cuộc sống”⁴⁹. Tuy nhiên, Chiến lược đồng thời

nhấn mạnh: “Phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo lấy con người và doanh nghiệp làm trung tâm, tránh lạm dụng công nghệ và xâm phạm quyền, lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân”⁵⁰. Như vậy, có thể thấy rằng, Đảng và Nhà nước đã xác định việc xây dựng, hoàn thiện hành lang pháp lý liên quan đến AI là rất cần thiết, nhưng trung tâm của sự phát triển vẫn là con người và doanh nghiệp. Việc xây dựng các quy phạm pháp luật liên quan đến phát triển ứng dụng AI vẫn cần đảm bảo quyền và lợi ích hợp pháp của các tổ chức, cá nhân trong đó có người lao động. Do đó, việc nghiên cứu xây dựng các quy định pháp luật về thuế đối với robot, AI trong tương lai với mục tiêu bù đắp cho các tác động tiêu cực đối với xã hội của robot, trí tuệ nhân tạo là cần thiết. Hướng tiếp cận của pháp luật Việt Nam liên quan đến Thuế Robot hay thuế đối với AI trong tương lai cần tập trung vào một số nội dung cụ thể sau:

Thứ nhất, để có cơ sở cho việc xây dựng luật thuế liên quan đến robot, cũng như pháp luật của nhiều quốc gia khác trên thế giới, pháp luật Việt Nam cần đưa ra định nghĩa về robot hay AI dưới góc độ pháp lý để từ đó có thể dễ dàng xác định được đối tượng chịu thuế. Hiện nay, khái niệm AI thể hiện tại Quyết định số 127/QĐ-TTg ngày 26/01/2021 ban hành Chiến lược quốc gia về nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo đến năm 2030: “*Là một lĩnh vực công nghệ nền tảng của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, góp phần quan trọng tạo bước phát triển đột phá về năng lực sản xuất, nâng cao năng lực cạnh tranh quốc gia, thúc đẩy phát triển kinh tế tăng trưởng*

⁴⁶ Nghị quyết số 52-NQ/TW ngày 27/9/2019 của Bộ Chính trị về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư.

⁴⁷ Nghị quyết số 57/NQ-TW ngày 22/12/2014 của Bộ Chính trị về đột phá phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia.

⁴⁸ Nguyễn Thị Thu Vân, *Xây dựng, hoàn thiện chính sách, pháp luật về trí tuệ nhân tạo ở Việt Nam*, Tạp chí Đảng Cộng sản, 9/9/2024, <https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/nguyen-cu/-/2018/968602/xay-dung%2C-hoan-thien-chinh-sach%2C-phap-luat-ve-tri-tue-nhan-tao-o-viet-nam.aspx#>, truy cập ngày 15/4/2025.

⁴⁹ Xem Mục III Định hướng chiến lược, Quyết định số 127/QĐ-TTg ngày 26/01/2021 ban hành Chiến

lược quốc gia về nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo đến năm 2030.

⁵⁰ Xem Mục III Định hướng chiến lược, Quyết định số 127/QĐ-TTg ngày 26/01/2021 ban hành Chiến lược quốc gia về nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo đến năm 2030.

bền vững". Tuy nhiên, thiết nghĩ khái niệm này chỉ đang dừng lại ở việc xác định AI là một lĩnh vực công nghệ và chức năng của nó trong sự phát triển kinh tế đất nước chứ chưa chỉ ra được nội hàm của nó. Như đã phân tích, AI thường được gọi với cái tên người máy (Robot) và robot không chỉ dừng lại ở cách hiểu là một người máy tự động có hình dạng giống con người hoặc không giống con người mà đó còn là các phần mềm ảo - bot. Như vậy, pháp luật cần xây dựng nội hàm cho khái niệm AI tồn tại dưới dạng hình thức bao gồm người máy, bot và các dạng tương tự của máy thông minh nhân tạo và có tính tự chủ, tự động hóa.

Thứ hai, hiện nay Việt Nam chưa có hành lang pháp lý riêng đối với thuế liên quan đến AI, vì vậy, quá trình xây dựng, áp dụng thuế robot hay thuế đối với AI cần trải qua các giai đoạn. Một đề xuất rất khả thi của Xavier Oberson⁵¹ cần được xem xét là giai đoạn đầu nên tập trung vào việc đánh thuế sử dụng robot hoặc AI, lúc bấy giờ chủ thể nộp thuế chính là các doanh nghiệp sử dụng robot, AI vào quá trình sản xuất, kinh doanh của họ. Đối với giai đoạn này, Việt Nam có thể học tập kinh nghiệm của Hàn Quốc trong việc xây dựng chính sách pháp luật liên quan đến mức thuế suất áp dụng đối với các doanh nghiệp sử dụng AI để thay thế sức lao động của con người. Hiện nay, mặc dù chưa có quy phạm pháp luật điều chỉnh trực tiếp cho AI nhưng chính sách pháp luật Việt Nam liên quan đến công nghệ cao nói chung quy định: Tổ chức, cá nhân thực hiện hoạt động ứng dụng công nghệ cao quy định tại khoản 2 Điều 9 Luật Công nghệ cao được hưởng mức ưu đãi cao nhất theo quy định của pháp luật về đất đai, thuế thu nhập doanh nghiệp, thuế giá trị gia tăng, thuế xuất khẩu, thuế nhập khẩu (khoản 2 Điều 9 Luật Công nghệ cao năm 2008). Trong tương lai, khi vấn đề Thuế Robot

được xem xét, những quy định này của pháp luật cần được điều chỉnh theo hướng giảm các chính sách ưu đãi đối với các loại thuế mà doanh nghiệp ứng dụng AI thay thế sức lao động của con người đang được hưởng như hiện nay. Giai đoạn tiếp theo, nếu pháp luật trao tư cách pháp nhân hay một tư cách chủ thể pháp lý độc lập cho robot thì Thuế Robot có thể điều chỉnh theo hướng đánh trực tiếp vào robot. Lúc bấy giờ, robot chính là chủ thể chịu thuế tương ứng với phần thu nhập mà robot có được cũng như những chế độ trách nhiệm đi kèm nếu robot vi phạm nghĩa vụ nộp thuế này. Đồng thời, lúc bấy giờ cần ban hành đạo luật thuế riêng để điều chỉnh đối với chủ thể mới này.

Thứ ba, do tính chất xuyên biên giới của các doanh nghiệp kỹ thuật số hiện nay, Thuế Robot không chỉ là vấn đề của riêng từng quốc gia. Đây là một vấn đề mang tính quốc tế và cần được thảo luận trong các hiệp định quốc tế để chống lại cạnh tranh thuế toàn cầu cũng như tránh đánh thuế hai lần với cùng một thu nhập. Vì vậy, trong quá trình xây dựng các quy định của pháp luật, Việt Nam trong tương lai cũng cần hướng tới việc thảo luận và ký kết các điều ước quốc tế liên quan đến Thuế Robot với các quốc gia khác trên thế giới.

Kết luận

Sự phát triển mạnh mẽ của AI đã ảnh hưởng rất lớn đến đời sống con người, và đặt ra nhiều vấn đề pháp lý cho xã hội. Thuế Robot là một vấn đề pháp lý cần được các quốc gia trong đó có Việt Nam sớm quan tâm. Nội dung này còn cần được nghiên cứu, thảo luận và thống nhất giữa các quốc gia với nhau thông qua các điều ước quốc tế. Bài viết không đặt ra tham vọng phân tích hết tất cả các khía cạnh pháp lý của Thuế Robot mà chỉ dừng lại ở một số nội dung mang tính chất nhận diện và đưa ra một số gợi ý cho Việt Nam liên quan đến loại thuế này.

⁵¹ Xavier Oberson, *ibid.*